

УДК 352

DOI: <https://doi.org/10.32782/business-navigator.80-77>**Мікуліч В.О.**

здобувач вищої освіти

*Приватний вищий навчальний заклад**«Міжнародний економіко-гуманітарний університет**імені академіка Степана Дем'янчука»***Артюшок К.А.**

кандидат економічних наук,

*доцент кафедри економіки та фінансів**Приватний вищий навчальний заклад**«Міжнародний економіко-гуманітарний університет**імені академіка Степана Дем'янчука»***Mikulich Valerii**

Higher Education Applicant

*Private Higher Education Establishment**“Academician Stepan Demianchuk International University of**Economics and Humanities”***Artyushok Kostyantyn**

PhD in Economics,

Associate Professor of the Department of Economics and Finance

*Private Higher Education Establishment**“Academician Stepan Demianchuk International University of**Economics and Humanities”*

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

THEORETICAL BASIS OF ECONOMIC SECURITY OF A TERRITORIAL COMMUNITY

У статті досліджено сутність поняття економічної безпеки територіальної громади як комплексного стану, який характеризується здатністю громади забезпечувати стабільний соціально-економічний розвиток, протистояти внутрішнім і зовнішнім загрозам, а також задовольняти потреби населення. Проведено теоретичний аналіз визначення поняття «економічна безпека територіальної громади» за функціональним, системним, інституційно-правовим, загрозоорієнтованим та територіальним підходами, запропоновано власне її визначення. На основі врахування показників фінансової, інвестиційної, виробничої, соціальної, інституційної та екологічної підсистем економічної безпеки запропоновано сформувати її кількісний показник – інтегральний показник економічної безпеки громади (ІПЕБГ), що враховує зважені значення оцінки за кожною з підсистем, і за потреби може включати й інші показники.

Ключові слова: територіальна громада, економічна безпека, сталий розвиток, інвестиційна безпека, фінансова безпека, соціальна безпека, інституційна безпека, інтегральний показник економічної безпеки громади.

The article analyzes the main approaches to understanding the economic security of communities: functional, systemic, institutional and legal, threat-oriented and territorial. It is established that none of them separately allows for a comprehensive assessment of the economic security of a community. A generalized definition of this concept is given as a dynamic state of a local socio-economic system that ensures sustainable functioning, efficient use of resources, adaptability to challenges and the ability to develop. The need to form an integral indicator of the economic security of a territorial community (IESTC) is substantiated by developing a system of indicators covering key subsystems: financial, investment, production, social, institutional and environmental. Each of them is characterized in detail. Financial security is considered as the basis for the stable functioning of a community, which includes budgetary self-sufficiency, financial stability, effective administration of resources and transparency of expenses. Investment security reflects the ability of a community to attract and retain capital, forming a favorable environment for investors. Industrial security covers the stability and development of the local economy, innovation, availability of personnel and risk control. Social security concerns the protection of the population from social risks,

access to basic services and demographic stability. Institutional security means the effectiveness and legitimacy of local governance, legal certainty, transparency and the ability to manage change. Environmental security reflects the environmental situation in the community and its impact on the life of the population and economic activity. To calculate the IESTC, all indicators are normalized by the min-max method, and the final index is determined as the weighted average value of the components. The proposed approach allows to assess the level of economic security of the community and contributes to making informed management decisions in the context of modern challenges. Further prospects for the study include the formation of an automated information system for collecting and calculating the IPEBG for territorial communities in order to assess existing security problems and potential ways to solve them.

Keywords: municipality, economic security, sustainable development, investment security, financial security, social security, institutional security, integral indicator of community economic security.

Постановка проблеми. За останні роки на місцевому рівні управління відбулися глобальні зміни. Так, відповідно до національного законодавства, починаючи з 2020 року Україна перейшла від політики централізації до децентралізації. Створено територіальні громади, які діють на принципах законності, добровільності, ефективності економіки, конституційності, повсюдності, державної підтримки, відкритості, відповідальності та прозорості, процеси сталого розвитку у громадах почали поступово діяти.

Однак на початку 2022 року відбулося вторгнення з боку РФ на територію України, внаслідок чого у багатьох регіонах вже тривають точаться бойові дії зі значними людськими жертвами серед цивільного населення, руйнуванням об'єктів критичної та цивільної інфраструктури та іншим негативним впливом на суспільство, включаючи демографічні процеси. У результаті цих подій відбулися суттєві зміни й у правовому полі нашої держави, зокрема, 24 лютого 2022 року Президентом України було підписано Указ Президента України №64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» [20], відбулися зміни у відповідному Законі України «Про правовий режим воєнного стану» [16] (в який за цей час внесено вже десятки змін та поправок). Крім того, у грудні 2022 року та у березні 2023 року було внесено суттєві зміни у прийнятий ще у 2018 році Закон «України Про національну безпеку України» [14]. Звичайно, що відповідні зміни у законодавстві наклали свій відбиток і в питаннях щодо забезпечення економічної безпеки ТГ, актуалізуючи їх дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У зв'язку з військовою агресією РФ проблема економічної безпеки територіальних громад актуалізувалася у дослідженнях вітчизняних вчених, зокрема, управлінські проблеми забезпечення економічної безпеки сільських територій досліджує В.В. Іванишин [8], В.Д. Залізко акцентує увагу на оцінці ефективності соціо-еколого-економіко-правових складових господарювання на сільських територіях та здатності до прогнозування можливих наслідків господарської діяльності [7], І.Г. Бабець визначає сукупність ресурсно-фінансової, бюджетної, кадрової та інвестиційно-інноваційної складових економічної безпеки громади, формуючи на їх основі відповідну модель [1] та ін. Питання дослідження соціально-економічної безпеки територіальних громад присвячені пошуки Р.Р. Білика [3], який зосереджується на юридичних аспектах забезпечення економічної безпеки шляхом розробки переліку завдань, необхідних для її досягнення. М.М. Бурик пропонує ряд рекомендацій у практичній сфері забезпечення економічної безпеки громад в умовах ведення бойових дій

[4], М.В. Волосюк розроблено алгоритм дій із забезпечення економічної безпеки громади, який ґрунтується на усвідомленні унікальності викликів та загроз, обранні пріоритетних цілей сталого розвитку громади, системності роботи щодо управління змінами, широкій залученості суб'єктів у цій сфері, синхронізації та координації їх дій, звітності та поширення інформації [6]. В.В. Лола наголошує на необхідності розробки і реалізації Стратегії економічної безпеки територіальної громади [9]. ґрунтовно визначає напрямки розвитку економічної безпеки громади В.І. Надрага, зауважуючи, що першочерговими кроками при цьому має бути докладне дослідження категорії соціально-економічного сектора громади, виділення якісних і кількісних показників стійкості соціально-економічного розвитку ОТГ, структуризації і «цифровізації» показників ресурсного потенціалу території ОТГ, вироблення механізмів управління, адекватних реальним і потенційним загрозам розвитку ОТГ [10] та інших. Проте у наявних дослідження відсутні кількісні показники оцінки економічної безпеки громади, що ускладнює їх практичне застосування.

Формулювання завдання дослідження. Метою дослідження стало узагальнення існуючих теоретичних підходів до поняття і структури економічної безпеки громади та розробка на їх основі кількісного інтегрального показника економічної безпеки громади.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття економічної безпеки громади формується на перетині економіки, управління та національної безпеки. Воно є відносно новим у науковій літературі та практиці місцевого самоврядування, оскільки актуалізувалося з моментом початку агресії РФ до України у 2014 р., коли на прилягаючих до лінії зіткнення територіях виникли загрози стабільному існуванню і розвитку. Відповідно, досі не має єдиного усталеного трактування економічної безпеки територіальної громади. У наукових джерелах і нормативно-правових документах застосовуються різні підходи до розуміння цього терміну.

Представники функціонального (ресурсно-забезпечувального) підходу розглядають економічну безпеку громади як її спроможність забезпечити населення необхідними ресурсами для стабільного функціонування: фінансами, робочими місцями, інфраструктурою тощо [2, с. 102; 5, с. 31]. Такий підхід малозастосовний у сучасній практиці, оскільки обмежується лише наявністю ресурсів, не враховуючи ризики, загрози та адаптивні можливості громади.

Системний підхід до економічної безпеки громади характерний для сучасної міждисциплінарної науки і

визначає останню як динамічну систему, що охоплює всі підсистеми: фінансову, інституційну, екологічну, соціальну тощо, передбачаючи їх взаємодію з метою мінімізації загроз [11, с. 20].

Для інституційно-правового підходу властиво розглядати економічну безпеку громади через здатність органів місцевого самоврядування забезпечувати законність, прозорість, ефективність управління фінансовими та економічними процесами [21, с. 494]. Проблемою даного підходу є потенційне ігнорування реального соціально-економічного стану громади (зайнятість, інвестиції, інфраструктура, ризики обстрілів тощо).

Загрозоорієнтований підхід застосовується в контексті воєнного стану, кризових ситуацій, нестабільного економічного середовища передбачає, що економічна безпека громади – це її здатність протистояти внутрішнім і зовнішнім загрозам (економічним, екологічним, демографічним, інституційним тощо) [18]. Його основним недоліком є орієнтація на розв'язання поточних проблем, не торкаючись розвиткових.

Територіальний підхід ґрунтується на принципі унікальності кожної громади, її просторових, демографічних і економічних особливостях. Відповідно економічна безпека є здатністю конкретної громади забезпечити стійкий розвиток у своїх умовах [19, с. 61].

Аналіз вказаних підходів дає змогу узагальнити дефініцію економічної безпеки територіальної громади як динамічного стану локальної соціально-економічної системи, який характеризується її спроможністю стабільно функціонувати, ефективно використовувати та відтворювати ресурси, адаптуватися до зовнішніх і внутрішніх викликів, запобігати або мінімізувати загрози, а також забезпечувати умови для сталого розвитку та добробуту населення на основі збалансованої взаємодії фінансових, інституційних, виробничих, соціальних, екологічних та інших чинників.

Отже, для визначення інтегрального показника економічної безпеки територіальної громади (ІПЕБГ) слід розробити систему показників, яка відображатиме ключові аспекти соціально-економічного стану громади. Ці показники повинні охоплювати основні компоненти економічної безпеки: фінансову, інвестиційну, виробничу, соціальну, інституційну та екологічну, проте за необхідності можуть бути включені й інші. Розглянемо їх роль у формуванні економічної безпеки громади.

Фінансова безпека територіальної громади є ключовим структурним елементом загальної системи її економічної безпеки та становить основу для забезпечення стабільного функціонування місцевого самоврядування, реалізації повноважень громади та досягнення цілей сталого розвитку.

У науковій літературі фінансова безпека громади визначається як стан забезпечення достатнього рівня фінансових ресурсів, їх ефективного і раціонального використання з метою задоволення суспільних потреб населення, виконання соціальних зобов'язань і формування фінансової самостійності громади в умовах внутрішніх і зовнішніх викликів [2, с. 103].

Фінансова безпека охоплює такі ключові аспекти:

- бюджетну самодостатність – наявність достатнього обсягу власних доходів у структурі бюджету, що дозволяє зменшити залежність від трансфертів з державного бюджету [5, с. 40];

- фінансову стійкість – здатність забезпечити збалансованість між доходами та видатками, уникати дефіциту бюджету та боргових ризиків [17, с. 432];

- ресурсну мобілізацію – ефективність адміністрування місцевих податків і зборів, стимулювання економічної активності на території громади [19, с. 86];

- цільове та ефективне використання бюджетних коштів – прозорість витрат, інвестиції у розвиток інфраструктури, людського капіталу та інституційної спроможності [6, с. 108].

Порушення фінансової безпеки громади проявляється у високому рівні дотаційності бюджету, нерівномірному надходженні коштів, перевищенні видатків над доходами, заборгованості перед постачальниками та працівниками бюджетної сфери, а також у низькому рівні освоєння інвестицій.

Таким чином, фінансова безпека громади є не лише індикатором її стабільності, але й інструментом управління розвитком, що потребує системного моніторингу, аналітичного оцінювання та стратегічного планування.

Показники фінансової безпеки, які доцільно включити в обчислення ІПЕБГ, включають: частку власних доходів у загальному бюджеті громади, рівень виконання бюджету, коефіцієнт його дотаційності, обсяг заборгованості громади на душу населення.

Інвестиційна безпека територіальної громади є складовою частиною економічної безпеки, що забезпечує стійке соціально-економічне зростання на місцевому рівні шляхом залучення та ефективного використання інвестиційних ресурсів. У науковому дискурсі вона розглядається як стан захищеності інвестиційного середовища громади, що гарантує стабільність, прогнозованість, прозорість та привабливість умов для внутрішніх і зовнішніх інвесторів [7, с. 52].

Інвестиційна безпека визначає здатність територіальної громади створювати сприятливий інституційний, економічний та правовий клімат для залучення капіталу, а також мінімізувати ризики, пов'язані з втечею інвестицій, їх неефективним використанням або втратою довіри з боку інвесторів.

Ключовими характеристиками інвестиційної безпеки громади є: прогнозованість інвестиційного середовища, що базується на політичній, правовій та економічній стабільності, наявність стратегії інвестиційного розвитку, яка визначає пріоритетні напрями вкладення капіталу, інфраструктурні потреби та галузеві переваги, прозорість і відкритість місцевої влади, що проявляється у спрощенні дозвільних процедур, доступності інформації та захисті прав інвесторів, інституційна спроможність громади до супроводу інвестиційних проєктів, у тому числі через створення інвестиційних офісів, агенцій розвитку тощо, ризикоорієнтований підхід, що включає системний моніторинг внутрішніх та зовнішніх загроз для інвесторів (правові колізії, корупційні ризики, соціальна напруга, недосконалість інфраструктури) [12, с. 89].

Порушення інвестиційної безпеки громади проявляється в зниженні інвестиційної активності, відсутності нових проєктів, відтоку капіталу, низькому рівні освоєння бюджетних та позабюджетних інвестицій, зниженні довіри до місцевої влади.

Таким чином, інвестиційна безпека громади – це не лише захист від загроз, а й здатність створювати умови

для сталого інвестиційного розвитку, що вимагає стратегічного планування, активної інституційної взаємодії та прозорого управління ресурсами.

Відповідно, до показників інвестиційної безпеки громади, які можуть включатися в обчислення ІПЕБГ, доцільно включити: обсяг капітальних інвестицій на душу населення, частку зовнішніх інвестицій у структурі капітальних вкладень, кількість реалізованих інвестиційних проєктів, наявність та оцінку програм підтримки підприємництва.

Виробнича безпека територіальної громади є складовим елементом її економічної безпеки й охоплює систему умов і чинників, які забезпечують стабільне функціонування, розвиток та модернізацію виробничого потенціалу громади. У науковому розумінні вона трактується як стан захищеності та ефективності локальної виробничої інфраструктури, підприємницької діяльності та технічного ресурсу, який гарантує самодостатній і стійкий розвиток місцевої економіки [4, с. 245].

Ключова роль виробничої безпеки полягає у забезпеченні економічної самодостатності громади, створенні робочих місць, збереженні людського потенціалу та нарощуванні доходної бази місцевого бюджету. Вона характеризується рівнем розвитку підприємств, технологічним оснащенням, стабільністю виробничих зв'язків, інфраструктурним забезпеченням та адаптивністю до зовнішніх викликів.

До основних аспектів виробничої безпеки громади належать: стан і динаміка місцевого виробництва, особливо у ключових для громади галузях (аграрній, промисловій, будівельній, енергетичній тощо), завантаженість виробничих потужностей, тобто рівень використання наявного техніко-технологічного потенціалу, інноваційна активність, впровадження сучасних технологій, цифровізація та автоматизація виробничих процесів, кадровий потенціал – наявність кваліфікованих працівників та відповідної професійно-освітньої бази для їх підготовки, рівень виробничих ризиків, пов'язаних із деградацією основних засобів, екологічними наслідками виробництва, а також кризовими чи форс-мажорними ситуаціями [11, с. 20].

Порушення виробничої безпеки громади може проявлятися у вигляді занепаду підприємств, втрати робочих місць, скорочення обсягів виробництва, відтоку трудових ресурсів, падіння податкових надходжень, техногенних загроз тощо. Особливо небезпечними є монофункціональні громади, де економіка залежить від одного-двох підприємств.

Таким чином, виробнича безпека громади – це не лише захищеність виробничої сфери від загроз, а й здатність забезпечити її сталий розвиток, інноваційність і конкурентоспроможність, що є запорукою економічної стійкості території в умовах сучасних викликів.

Виробнича безпека громади при обчисленні показника ІПЕБГ повинна включати: обсяг виробленої продукції на одного працюючого, диверсифікацію економіки (індекс економічної концентрації Герфіндала-Гіршмана), частку продукції з високою доданою вартістю, обсяг реінвестицій підприємств громади у виробництво.

Соціальна безпека територіальної громади є невід'ємною складовою економічної безпеки та характеризує стан захищеності мешканців громади від соці-

альних ризиків, загроз і викликів, що можуть негативно впливати на рівень і якість життя, стабільність соціального середовища, соціальну згуртованість і розвиток людського потенціалу.

Соціальна безпека громади визначається як стан, за якого забезпечуються базові соціальні права, потреби та інтереси населення, гарантується доступ до життєво необхідних послуг, мінімізуються соціальні ризики та запобігається дестабілізація соціального середовища. Вона формує соціальну стабільність та довіру до місцевої влади, що є критично важливими умовами для сталого розвитку громади.

Основними компонентами соціальної безпеки громади є: забезпечення доступу до базових соціальних послуг – освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, житла, водопостачання, енергозабезпечення тощо, рівень доходів населення та рівень бідності, включаючи наявність середнього класу як основи соціальної стабільності, соціальна інтеграція та згуртованість – відсутність дискримінації, підтримка вразливих верств населення (людей з інвалідністю, літніх осіб, переселенців), безпечність життєвого середовища – відсутність високих ризиків злочинності, насильства, соціальної напруги, демографічна стабільність – відтворення населення, збереження трудового потенціалу, уникнення масової міграції.

Порушення соціальної безпеки проявляється у зростанні безробіття, низькому рівні заробітної плати, зростанні соціального незадоволення, зниженні доступу до послуг, погіршенні демографічної ситуації, зростанні злочинності та соціальних конфліктів. Особливо вразливими до соціальних загроз є сільські громади та громади в прикордонних і постконфліктних регіонах.

Отже, соціальна безпека громади – це не лише сукупність соціальних показників, а й стратегічна основа розвитку громади, яка визначає її стійкість до криз, згуртованість мешканців та здатність ефективно функціонувати в умовах соціальних трансформацій.

Показниками соціальної безпеки громади, які можуть входити до ІПЕБГ, є: рівень безробіття, середньомісячна зарплата в громаді, рівень бідності (частка домогосподарств з доходами нижче прожиткового мінімуму), доступність соціальних послуг (кількість об'єктів соц. інфраструктури на 10 тис. населення);

Інституційна безпека територіальної громади є складовою економічної безпеки, що відображає стабільність, ефективність і здатність місцевих інститутів забезпечувати управління, дотримання законності, захист прав і свобод громадян, а також формування сприятливого середовища для соціально-економічного розвитку. Вона розглядається як стан функціональної спроможності інститутів місцевого самоврядування до управління ресурсами, протидії ризикам, реалізації публічної політики та забезпечення легітимності влади на території громади [8, с. 7].

Інституційна безпека охоплює не лише структурно-організаційний аспект функціонування органів влади, а й якість взаємодії між владою, громадськістю, бізнесом і громадянами. Вона тісно пов'язана з такими поняттями, як інституційна спроможність, управлінська ефективність, підзвітність та прозорість.

Основними ознаками інституційної безпеки громади є: стійкість та ефективність системи місцевого врядування – здатність приймати рішення, управляти

ресурсами, реалізовувати стратегії розвитку, правова визначеність і дотримання законодавства – наявність чітких процедур, мінімізація корупційних ризиків, дотримання адміністративної дисципліни, інклюзивність управління – участь громадян, громадських організацій і бізнесу у формуванні місцевої політики, прозорість і підзвітність влади – відкритість бюджетного процесу, надання публічної інформації, проведення громадських слухань, інституційна адаптивність – здатність швидко реагувати на зміни зовнішнього середовища, управляти ризиками та викликами (війна, пандемії, економічні кризи тощо) [10, с. 20].

Порушення інституційної безпеки проявляється у вигляді низького рівня довіри до органів влади, відсутності чітких механізмів прийняття рішень, високого рівня корупції, неефективного використання ресурсів, слабого кадрового потенціалу, адміністративного тиску на бізнес і громадян.

До показників інституційної безпеки громади при визначенні ШПЕБГ пропонується включити: рівень прозорості місцевої влади (на основі оцінок громадськості/опитувань), кількість реалізованих проєктів громадського бюджету, наявність стратегічних документів розвитку (стратегія, програма соціально-економічного розвитку), ефективність використання державних/грантових коштів.

Екологічна безпека територіальної громади відображає стан природного середовища на територіях громади, за якого відсутні або мінімізовані загрози життєдіяльності населення, функціонуванню господарської діяльності та екосистемам.

Порушення екологічної безпеки безпосередньо впливає на стан здоров'я населення, якість питної води, забруднення повітря і ґрунтів, біорізноманіття, а також може спричинити соціальні конфлікти та економічні втрати.

Ефективне управління екологічною безпекою громади передбачає екологізацію стратегії розвитку ТГ, запровадження системи моніторингу довкілля, розробку місцевих програм охорони природи, активізацію екоспроєкту та залучення громади до прийняття рішень, застосування сучасних технологій у сфері поводження з відходами, енергоефективності, охорони водних ресурсів [9, с. 183].

Отже, екологічна безпека територіальної громади – це ключова умова для збереження здоров'я мешканців, підвищення якості життя та забезпечення сталого розвитку. Її належне забезпечення вимагає інтегрова-

ного управління природними ресурсами, екологічної відповідальності бізнесу та активної позиції місцевої влади.

Таким чином, до показників екологічної безпеки громади при розрахунку ШПЕБГ слід включити: рівень забруднення повітря/води (наявність перевищень ГДК), площу рекультивованих земель та зелених зон на душу населення, частку сміття, що піддається переробці, наявність програм поводження з відходами та енергозбереження.

З метою формування інтегрального показника економічної безпеки ТГ усі показники нормуються за шкалою від 0 до 1 через $\min$ - $\max$ нормалізацію. Далі для кожної підсистеми безпеки розраховується середнє значення її нормованих показників.

Інтегральний показник економічної безпеки громади (ШПЕБГ) розраховується як зважене або просте середнє значення всіх компонентів:

$$\text{ШПЕБГ} = \sum_{i=1}^n \omega_i \cdot S_i$$

де S_i – інтегральне значення кожної підсистеми, ω_i – ваговий коефіцієнт (визначається експертно на основі географічних, демографічних та інших умов громади).

Висновки. У сучасних умовах перед територіальними громадами постає проблема забезпечення власної економічної безпеки. Хоча політики та науковці обговорюють економічну безпеку країни загалом, все ж таки вона залежить від того, що відбувається на місцевому рівні. Забезпечення економічної безпеки територіальної громади гарантуватиме зміцнення економічного потенціалу кожної територіальної громади, створення середовища, сприятливого для бізнесу та залучення інвестицій, тобто підвищення конкурентоспроможності територіальної громади, що призведе до довгострокового зростання та сталого розвитку території. З метою оцінки ступеня економічної безпеки громади доцільно сформулювати її кількісний показник, яким може стати ШПЕБГ – інтегральний показник економічної безпеки громади, що враховує зважені значення фінансової, інвестиційної, виробничої, соціальної, інституційної та екологічної підсистем економічної безпеки, і за може включати й інші показники. Подальші перспективи дослідження полягають у формуванні автоматизованої інформаційної системи збору і розрахунку ШПЕБГ для територіальних громад з метою оцінки існуючих безпекових проблем і потенційних шляхів їх розв'язку.

Список використаних джерел:

1. Бабєць І. Г. Економічна безпека сільських територій в умовах інтеррегіонального співробітництва України. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2017. № 4. С. 105–109.
2. Бак Н.А. Фінансова безпека територіальних громад в Україні: сутність, структурні складові, загрози. *Світ фінансів*. 2019. № 1 (58). С. 98–110.
3. Білик Р.Р. Забезпечення економічної безпеки на рівні територіальної громади: принципи, підходи, критерії. *Економіка. Управління. Інновації*. 2015. Вип. № 3 (15). С. 26–34.
4. Бурик М., Попов О. Забезпечення економічної безпеки територіальних громад в умовах бойових дій на території України. *Економіка і регіон*. 2023. № 4(91). С. 243–248.
5. Возняк Г.В. До питання бюджетної безпеки регіонів і громад України в умовах нестабільної економіки. *Економічна безпека: держава, регіон, підприємство*: Матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції з міжнародною участю. 21 січня 2021 р. Полтава: НУПД. 2021. 135 с.
6. Волосяк М.В. Економічна безпека територіальної громади в системі забезпечення її сталого розвитку. *Економіка та держава*. 2021. № 6. С. 105–109.
7. Залізко В.Д. Економічна безпека сільських територій: сутність поняття, структура, функції. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 49–56.

8. Іванишин В.В., Стельмашук А.М. Інституційно-інноваційний розвиток сільських територій та громад як стратегічний пріоритет економічної безпеки держави і конвергенції її до стандартів ЄС. *Інноваційна економіка*. 2019. № 5–6. С. 5–14.
9. Лола В.В., Смирна К.В. Економічна безпека територіальних громад в умовах війни. *Світ наукових досліджень*. 2024. Вип. 27. С. 180–184.
10. Надрага В.І., Пекін А.Ю. Соціально-економічна безпека територіальних громад контексті глобалізаційних та євроінтеграційних викликів. *Теоретичні аспекти та практичні проблеми управління, економіки та природокористування в Україні* : Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 2–3.11.2023). С. 18–20.
11. Овчаренко О.В. Теоретичні аспекти дослідження економічної безпеки регіону як складника національної економічної безпеки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. Вип. 24. Ч. 3. С. 17–22.
12. Повзун Д.І. Економічна безпека регіону як складова національної безпеки України. *Економіка та держава*. 2020. № 8. С. 89–94.
13. Про добровільне об'єднання територіальних громад : Закон України від 14.05.2020 № 157-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text> (дата звернення: 15.04.2025).
14. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 05.04.2025).
15. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19.06.2003 р. № 964-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15#Text> (дата звернення: 09.04.2025).
16. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 10.03.2025).
17. Соколюк І. Фінансова спроможність ОТГ як фактор забезпечення регіонального сталого розвитку. *Сталий розвиток економіки*. Вип. 2 (53). 2025. С. 430–436.
18. Тенденції та ризики місцевого економічного розвитку в умовах війни: звіт за результатами соціологічного дослідження (методом фокус-групових інтерв'ю) у територіальних громадах Львівської області. Львів. 2022. URL: https://decentralization.ua/uploads/attachment/document/1213/LED_Report_Focus_Group_Lviv_2022.pdf (дата звернення 12.04.2025).
19. Тимченко І. Територіальна громада у транскордонному просторі: чинники, закономірності, пріоритет розвитку: монографія. Львів: ДУ Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України. 2019. 444 с.
20. Указ Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> (дата звернення: 17.02.2025).
21. Цегельник Н. І. Концептуалізація економічної безпеки територіальних громад: аналіз теоретичних підходів та наукових досліджень : *Збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю* (Житомир, 12–13 грудня 2024 року): Державний університет «Житомирська політехніка». С. 492–495.

References:

1. Babets I. H. (2017) Ekonomichna bezpeka silskykh terytorii v umovakh interrehionalnoho spivrobitnytstva Ukrainy [Economic security of rural areas under interregional cooperation of Ukraine]. *Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy – Socio-Economic Problems of the Modern Period of Ukraine*, no. 4. pp. 105–109.
2. Bak N. A. (2019) Finansova bezpeka terytorialnykh hromad v Ukraini: sutnist, strukturni skladovi, zahrozy [Financial security of territorial communities in Ukraine: essence, structural components, threats]. *Svit finansiv – World of Finance*, no. 1(58), pp. 98–110.
3. Bilyk R. R. (2015) Zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky na rivni terytorialnoi hromady: pryntsyipy, pidkhody, kryterii [Ensuring economic security at the level of the territorial community: principles, approaches, criteria]. *Ekonomika. Upravlinnia. Innovatsii – Economics. Management. Innovations*, no. 3(15).
4. Buryk M., Popov O. (2023) Zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky terytorialnykh hromad v umovakh boiovykh dii na terytorii Ukrainy [Ensuring economic security of territorial communities during hostilities in Ukraine]. *Ekonomika i rehion – Economy and Region*, no. 4(91), pp. 243–248.
5. Vozniak H. V. (2021) Do pytannia biudzhethnoi bezpeky rehioniv i hromad Ukrainy v umovakh nestabilnoi ekonomiky [On the issue of budget security of regions and communities of Ukraine in conditions of economic instability]. *Ekonomichna bezpeka: derzhava, rehion, pidpriemstvo – Economic Security: State, Region, Enterprise*, Poltava: NUPP, 135 p.
6. Volosiuk M. V. (2021) Ekonomichna bezpeka terytorialnoi hromady v systemi zabezpechennia yii staloho rozvytku [Economic security of the territorial community in the system of sustainable development]. *Ekonomika ta derzhava – Economy and State*, no. 6, pp. 105–109.
7. Zalizko V. D. (2013) Ekonomichna bezpeka silskykh terytorii: sutnist poniattia, struktura, funksi [Economic security of rural areas: essence of the concept, structure, functions]. *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav – Scientific Bulletin of Lviv State University of Internal Affairs*, no. 1, pp. 49–56.
8. Ivanyshyn V. V., Stelmashchuk A. M. (2019) Instytuttsiino-innovatsiinyi rozvytok silskykh terytorii ta hromad yak stratehichnyi priorytet ekonomichnoi bezpeky derzhavy i konverhentsii yii do standartiv YeS [Institutional and innovative development of rural areas and communities as a strategic priority for Ukraine's economic security and EU convergence]. *Innovatsiina ekonomika – Innovative Economy*, no. 5–6, pp. 5–14.
9. Lola V. V., Smyrna K. V. (2024) Ekonomichna bezpeka terytorialnykh hromad v umovakh viiny [Economic security of territorial communities in wartime]. *Svit naukovykh doslidzen – World of Scientific Research*, no. 27, pp. 180–184.
10. Nadraga V. I., Pekin A. Yu. (2023) Sotsialno-ekonomichna bezpeka terytorialnykh hromad v konteksti hlobalizatsiinykh ta yevrointegratsiinykh vyklykiv [Socio-economic security of territorial communities in the context of globalization and European integration challenges]. In: *Teoretychni aspekty ta praktychni problemy upravlinnia, ekonomiky ta pryrodokorystuvannia v Ukraini*, materials of the 7th International Scientific-Practical Conference, Kyiv, Nov. 2–3, 2023, pp. 18–20.
11. Ovcharenko O. V. (2019) Teoretychni aspekty doslidzhennia ekonomichnoi bezpeky rehionu yak skladnyka natsionalnoi ekonomichnoi bezpeky [Theoretical aspects of researching regional economic security as a component of national economic security]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu – Scientific Bulletin of Uzhhorod National University*, vol. 24, part 3, pp. 17–22.

12. Povzun D. I. (2020) Ekonomichna bezpeka rehionu yak skladova natsionalnoi bezpeky Ukrainy [Regional economic security as a component of Ukraine's national security]. *Ekonomika ta derzhava – Economy and State*, no. 8, pp. 89–94.
13. Verkhovna Rada Ukrainy (2020) Pro dobrovolne obiednannia terytorialnykh hromad: Zakon Ukrainy № 157-VIII [On voluntary amalgamation of territorial communities: Law of Ukraine No. 157-VIII]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text> (Accessed April 15, 2025).
14. Verkhovna Rada Ukrainy (2018) Pro natsionalnu bezpeku Ukrainy: Zakon Ukrainy № 2469-VIII [On National Security of Ukraine: Law of Ukraine No. 2469-VIII]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (Accessed April 5, 2025).
15. Verkhovna Rada Ukrainy (2003) Pro osnovy natsionalnoi bezpeky Ukrainy: Zakon Ukrainy № 964-IV [On the Fundamentals of National Security of Ukraine: Law of Ukraine No. 964-IV]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15#Text> (Accessed April 9, 2025).
16. Verkhovna Rada Ukrainy (2015) Pro pravovyi rezhym voiennoho stanu: Zakon Ukrainy № 389-VIII [On the Legal Regime of Martial Law: Law of Ukraine No. 389-VIII]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (Accessed March 10, 2025).
17. Sokoliuk I. (2025) Finansova spromozhnist OTH yak faktor zabezpechennia rehionalnoho staloho rozvytku [Financial capacity of ATCs as a factor in ensuring regional sustainable development]. *Stalyi rozvytok ekonomiky – Sustainable Development of the Economy*, vol. 2(53), pp. 430–436.
18. Institute for Regional Development (2022) Tendentsii ta ryzyky mistsevoho ekonomichnoho rozvytku v umovakh viiny: Zvit za rezultatamy sotsiologich-noho doslidzhennia v terytorialnykh hromadakh Lvivskoi oblasti [Trends and risks of local economic development during the war: Report based on sociological research in the territorial communities of Lviv region]. Lviv. Available at: https://decentralization.ua/uploads/attachment/document/1213/LED_Report_Focus_Group_Lviv_2022.pdf (Accessed April 12, 2025).
19. Tymechko I. (2019) Terytorialna hromada u transkordonnomu prostori: chynnyky, zakonomirnosti, priorytety rozvytku [Territorial community in the cross-border space: factors, regularities, development priorities]. Lviv: DU Instytut rehionalnykh doslidzhen im. M. I. Dolishnoho NAN Ukrainy, 444 p.
20. President of Ukraine (2022) Ukaz № 64/2022: Pro vvedennia voiennoho stanu v Ukraini [Decree No. 64/2022: On the introduction of martial law in Ukraine]. Available at: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> (Accessed February 17, 2025).
21. Tshielnyk N. I. (2024) Kontseptualizatsiia ekonomichnoi bezpeky terytorial-nykh hromad: analiz teoretychnykh pidkhodiv ta naukovykh doslidzhen [Conceptualization of economic security of territorial communities: analysis of theoretical approaches and research]. In: *Natsionalna bezpeka v umovakh viiny, pisliavoiennoi vidbudovy ta hlobalnykh vykykiv XXI stolittia* (Zhytomyr, 12–13 Dec 2024), pp. 492–495.